

I november 1995 gjorde en fredsavtale slutt på krigen som hadde kostet 100 000 menneskeliv. 15 år senere, idét Bosnia-Hercegovina forbereder seg til valg, står landet i fare for å falle fra hverandre.

Bosnias tilbakefall.

simonsen

»Sven Gunnar Simonsen, dr. philos, virket som forsker ved Institutt for fredsforskning (PRIO) fra 1994 til 2008. Han jobber nå som frilansskribent, og skriver jevnlig for Aftenposten Innsikt.

» Det finnes ingen måte løsrivelse kan skje på fredelig vis. Internasjonal diplomat

Sarajevo. Trusselen kommer innenfra, og fremfor alt fra Republika Srpska, den ene av landets to såkalte entiteter. Statsminister Milorad Dodik i den serbiskdominerte entiteten truer med å holde folkeavstemning om selvstendighet, og gjør alt han kan for å svekke den bosniske statsmakten.

Samtidig har Bosnias statsapparat akutt behov for reformer. Grunnloven fra 1995 – en del av fredsavtalen fremforhandlet i Dayton, Ohio – opprettet et komplekst system av institusjoner og maktdeleingsmekanismer for å sikre freden etter krigen i 1992–1995.

Apparatet er ekstremt kostbart og ineffektivt, og har bidratt til å opprettholde etniske skillelinjer i landet.

Serbisk selvhevdelse. For bare få år siden syntes Bosnia-Hercegovina å være på stødig kurs mot en harmonisk, europeisk fremtid. Viktige reformer ble gjennomført, krigsflyktninger vendte tilbake, sikkerhetssituasjonen bedret seg, og økonomien vokste.

Men så snudde det igjen.

Vendepunktet kom med valget i 2006, da Alliansen av uavhengige sosialdemokrater (SNSD), ledet av Milorad Dodik, vant makten i Republika Srpska. Siden har Dodik forsøkt å reversere reformer som har samlet makt på statsnivå i Sarajevo, og distansere Republika Srpska politisk og økonomisk fra den andre entiteten, den bosnjakisk- (muslimsk) og kroatisk-dominerte Føderasjonen Bosnia-Hercegovina.

Var det opp til Dodik, ville ikke Republika Srpska lenger vært del av Bosnia. Helt siden valgkampen i 2006 har Dodik truet med å holde folkeavstemning om selvstendighet. Så langt har han unnlatt å gjøre alvor av truslene, men risikoen tiltok sist juli, da en kjennelse i Den internasjonale domstol (ICJ) i Haag ga støtte til Kosovos selvstendighetserklæring i 2008. Dodik har siden uttalt at dommen vil måtte påvirke situasjonen i Bosnia, og at den skal diskuteres grundig etter valget i oktober.

Om Dodik skulle holde en folkeavstemning, og presse frem løsrivelse, så ville det være en alvorlig feilkalkulering å tro at det kan skje ustraffet. 'Bosnjakene kommer til å si nei, og jeg vet at de er villige til å slåss for staten', sier én erfaren internasjonal diplomat.

'Det finnes ingen måte løsrivelse kan skje på fredelig vis', sier en annen.

Delt og dysfunksjonelt. Serbisk selvhevdelse er den største trusselen mot den bosniske staten, men ikke den eneste. Bosnia sliter også under tyngden av sitt eget statsapparat.

For å illustrere: Når bosnierne går til valg 3. oktober, skal de velge medlemmer til statens roterende presidentskap (én bosnjak, én serber, én kroat), president og visepresident i Republika Srpska (føderasjonen har ikke et presidentembete; Republika Srpska har ikke kantonnivået), og representanter til det nasjonale parlamentet, de to entitetsparlamentene, og de ti kantonforsamlingene. Svaret på spørsmålet 'hvor mange regjeringer har Bosnia?': fjorten.

Ved siden av å være ekstremt kostbart – hele 60 prosent av statsbudsjettet går med til å holde statsapparatet i gang – skaper landets massive institusjonalisering problemer med ineffektivitet, manglende transparens, og fragmentering av ansvar. Maktdeleingsmekanismer som skulle sikre freden, er blitt til redskaper for politisk kiving og obstruksjon. For eksempel har statsminister Dodik og hans folk flere hundre ganger benyttet seg av retten til å legge

Omsider begravet

11. juli i år var det 15 år siden ca. 8000 bosnjaker ble massakrert i Srebrenica. Ved minnemarkeringen ble levningene etter 775 av ofrene begravet.

Foto: SVEN GUNNAR SIMONSEN

ned veto mot lovgivning som de mener går imot deres folkegruppes 'fundamentale interesser'.

Arbeidsledigheten i Bosnia er på 25–30 prosent. Penger sendt fra bosniere i utlandet utgjør opptil 30 prosent av BNP. Av de to entitetene er det den bosnjakisk-kroatiske Føderasjonen som sliter mest. Entiteten er i praksis konkurs, ikke minst på grunn av svært store pensjonsutbetalinger til krigsveteraner. I Republika Srpska tettes budsjett hull ved hjelp av omstridte privatiseringsprosjekter.

Svekket internasjonal innflytelse. Bosnia behøver reformer, både for å effektivisere statsapparatet og gjøre det billigere i drift, og for at også de bosniske serberne skal føle at de hører hjemme her. Men å få lokale ledere til å enes om større reformer, er svært vanskelig.

For det første vil ikke politikere stemme for noe som gjør dem selv overflødige. For det andre har de ulike folkegruppene svært ulike visjoner for landet: For eksempel viser en meningsmåling at 60 prosent av innbyggerne i Føderasjonen – men bare seks prosent i Republika Srpska – ønsker at de to entitetene oppløses.

Bosnjaker flest ser Republika Srpska som en illegitim entitet, bygget på etnisk rensing og folkemord.

Omfattende reformer ble gjennomført i Bosnia i regjeringsperioden 2002–2006. Men da var både lokale ledere mer samarbeidsvillige, og den

Reverserer reformer Statsminister Milorad Dodik i Republika Srpska forsøker å distansere entiteten politisk og økonomisk fra Føderasjonen Bosnia-Hercegovina.

Foto: SCANPIX

internasjonale innflytelsen sterkere. Høsten 2009 forsøkte EU og USA sammen å tvinge gjennom store reformer gjennom den såkalte Butmir-prosessen. Det endte i fiasko.

Mens den politiske spenningen har steget i Bosnia, er det internasjonale samfunns innflytelse blitt mindre. Den høye representanten (Office of the High Representative – OHR), den internasjonale myndighet som skal sikre at Dayton-avtalen etterlevs, er svekket. EU har ingen omforent Bosnia-politikk og er fokusert på egne problemer. Enkelte land gir fremdeles inntrykk av å mene at Bosnia i det store og hele er på rett vei. Andre ser problemene, men håper at integrasjon med EU og NATO stadig kan lokke bosnierne til å opptre konstruktivt.

En ironi i dette bedrøvelige bildet er det at Serbia i dag spiller en stabiliserende rolle i regionen. Serbias president Boris Tadic er Milorad Dodiks fremste allierte, men han har også planer om europeisk integrasjon for Serbia som han nødig vil ofre til fordel for Dodiks politiske eventyr.

Valget – og veien videre. Valget i oktober vil neppe gi noen umiddelbar endring i Bosnias politiske dynamikk. I Føderasjonen kan vi forvente et valgutfall som gir større fragmentering på bosnjakisk side. I Republika Srpska kan vi derimot forvente at Milorad Dodik samler ytterligere makt. Det er meget sannsynlig at hans parti SNSD igjen blir entitetens største.

Samlet sett er det liten grunn til å forvente et valgutfall som vil avhjelpe Bosnias store problemer. Tvert imot:

Fordi Dodik mest sannsynlig vil fortsette å undergrave den bosniske staten, og fordi motstanden mot reformer er så stor innenfor statsapparatet generelt, er det mest sannsynlige at landet forblir låst i politisk konflikt og økonomisk stagnasjon.

» En ironi i dette bedrøvelige bildet er det at Serbia i dag spiller en stabiliserende rolle i regionen.

..... fakta

Bosnia-Hercegovina

Hovedstad: Sarajevo
Folketall: ca. 4,6 mill. Bosnjaker (muslimer) 48%, serbere 37,1%, kroater 14,3% (alle tall er anslag; siste folketelling var i 1991).

Språk: Det som tidligere ble kalt serbokroatisk betraktes nå som tre språk – bosnisk, kroatisk og serbisk.

Republikk: Roterende presidentskap med tre medlemmer. Landet er delt i to 'entiteter', Republika Srpska og Føderasjonen Bosnia-Hercegovina. Sistnevnte er videre delt i ti kantoner.

Erklærte seg selvstendig fra Jugoslavia i mars 1992. Krigen som fulgte varte til november 1995. Ca. 100 000 mennesker ble drept. Av sivile drepte var ca. 33 000 bosnjaker, 4000 serbere, og 2000 kroater.

Kilder: CIA Factbook, Research and Documentation Centre (Sarajevo)

» Mens den politiske spenningen har steget i Bosnia, er det internasjonale samfunns innflytelse blitt mindre.